

nélkül.) Vagy: Nem lehetne-e általános és középiskolás fokon a tanulást úgyis megszervezni, hogy a felnőtt dolgozó ne mintegy „frontálisan”, tehát osztályok komplex anyagának rendszerében, hanem tantárgyként vagy tantárgycsoportként járja végig a tanulmányok útját? Igaz, hogy ez az eljárás az egy időben tanított tantárgyak kisebb-nagyobb fokban meglevő egymásra utaltságát, koncentrációját nem aknázhatná ki. Másrészt viszont vitathatatlanak látszik, hogy az öntevékeny művelődési alkalmak felől sokkal simább lenne az átmenet ebben a formában. Miért ne kapcsolódhatnék a Szabadegyetem vagy a Munkásakadémia egy-egy előadásciklusához az elhatározás, hogy a dolgozó — akár az érettségi szintjéig — rendszeresen elsajátítja a magyar nyelv és irodalom, a történelem vagy a fizika anyagát?

Ami már most a mai ülés közvetlen feladatait illeti, javasolom, hogy — az Irányelvekből következő feladatként — a felnőttoktatás kérdéseivel való foglalkozás tételeken is kerüljön be a neveléstudomány programjába, és hogy ennek értelmében a Pedagógiai Bizottság szorgalmazza a kutatómunka tényleges megindítását. — Nem tudom, hogy a 15 éves távlati terv tartalmaz-e ilyen pontot. Ha esetleg hiányzik belőle, elvi és gyakorlati okokból egyaránt pótolni kellene.

Hogy melyik szerv, intézmény kezében összpontosul ez a munka, lényegtelennek látszik. A Pedagógiai Bizottságnak azonban mindenképpen felelősséget kell éreznie érte. Tudományrendszertani megfontolások ma már aligha állhatnak a kérdéskör pedagógiai megközelítésének útjába. A legszükségesebb feltételek biztosítását pedig nyilván joggal remélhetjük az Akadémiától, hiszen vezető szervei az utóbbi években ismételtelen kifejezésre jutatták, hogy fokozottabban kívánják támogatni a pedagógiai kutatómunkát. Szép, Akadémiánk hagyományaihoz és hivatásához mindenképpen méltó kezdeményezés lenne a felnőttoktatás kutatásának felkarolása.

Földes Éva:

Az irányelvek megvalósításának fontos feltétele a marxista pedagógiai tudomány kibontakoztatása. Ennek egyik jelentős tényezője a *neveléstörténet tudományos kutatásának*, felsőfokú oktatásának, eredményei elterjesztésének megfelelő előmozdítása.

A neveléstörténet feladata *általában*: a nevelés történeti jellegének plasztikus bemutatása, nevelés és társadalmi rend, nevelés és társadalmi fejlődés mindenkori szoros összefüggésének dokumentálása. A neveléstörténet a maga részéről elsősorban ezzel támasztja alá a nevelés és neveléstudomány társadalmi szerepéről, jelentőségéről formált marxista koncepciót.

A nevelés történetének ilyen bemutatása során kitűnő alkalom nyílik — a marxista tudományosság követelményeit érvényesítve — a haladó és haladásellenes erők küzdelmének középpontba állítására, a marxista kutatót és nevelőt egyaránt kötelező pártosság elvének helyes érvényesítésére. Röviden: a marxista tudományos igényesség fejlesztésére, a marxista világnézetben alapuló helyes pedagógiai szemlélet erősítésére.

Megvannak a neveléstörténetnek a maga *sajátos* feladatai is közoktatásunk reformjának előkészítése, alátámasztása, mondhatni propagandája terén.

Ezek közé tartozik elsősorban:

A szocialista nevelés történeti előzményeinek feltárása, különös tekintettel a mindenoldalú nevelés követelményeinek kialakulására. (Ezen belül

a fizikai, a termelő munka nevelő emberformáló jelentősége gondolatának, e gondolat szükségszerű jelentkezésének, történeti alakulásának bemutatása.)

Külön kiemelendő a munkásmozgalom, a párt nevelés- és művelődésügyi törekvéseinek s még inkább e törekvések felszabadulás utáni megvalósításának megvilágítása.

Fontos feladatok továbbá:

Azoknak a múltbeli haladó egyetemes és magyar pedagógiai-gondolatoknak és kísérleteknek a feltárása, amelyekben, bár kezdetleges formában, benne éltek — nagy pedagógus gondolkodók messzire előremutató megsejtéseiként — mai reformtörekvéseink csírái. (Sohase feledkezve meg az azonosságok mellett az *alapvető* különbségek hangsúlyozásáról sem.)

A tantervi reformokkal kapcsolatban igen fontos neveléstörténeti feladat a múltbeli hazai és jelentősebb külföldi tantervek kritikai feldolgozása.

A neveléstörténet sajátos feladatain talán túlterjedő, de mégis a neveléstörténettel szorosan érintkező kutatási feladat a kultúra (a műveltség, művelődés) fogalma fejlődésének, tartalmi változásainak feltárása.

Ehhez kapcsolódva történeti példák sorozatával kell megmutatni, hogy a középfokú iskolai műveltség az elmúlt évtizedek során milyen mértékben fordult el a gyakorlattól, az élettől, s miként vált tartalmatlanná, öncélúvá.

Ez csak néhány legfontosabb feladat. Ha azonban számbavesszük erőinket, lehetőségeinket, akkor meg kell állapítanunk, hogy e feladatok is jóval meghaladják azokat.

Hiányzik mindenekelőtt a neveléstörténet feladatának és e feladat jelentőségének elismerése, a végrehajtásához szükséges feltételek (elsősorban káderek) biztosítása.

A neveléstörténet tervszerű művelése fontosságának fel nem ismerésére egy jellemző példát szeretnék felhozni: Az MTA és a Tudományos és Felsőoktatási Tanács tizenöt éves távlati tudományos kutatási tervének tervvázlatai sorában neveléstörténeti téma egyáltalában nem szerepelt. (Csak utólag vált lehetővé az illetékes tervbizottság elnökének és titkárának megértő támogatásával e hiány pótlása.)

Nem szükséges — gondolom — bővebben ismertetnem a neveléstörténetnek egyetemeinken elfoglalt mostoha helyzetét, s kommentálnom azt a körülményt, hogy Magyarországon mindössze *három* főhivatású neveléstörténész. (a PTI neveléstörténeti csoportja) működik.

Az ellenpéldák hosszú sorából csupán kettőre kívánnék hivatkozni. A legutóbb megjelent szovjet pedagógiai bibliográfiára, amelyből kötetnyit tesz ki a neveléstörténeti munkák címe; és mint gyakorlati lehetőségeinkhez közelebb esőre az NDK példájára.

Magam a közelmúltban a berlini *Humboldt*-egyetem pedagógiai fakultásán jártam, így elsősorban az ott tapasztaltakra hivatkozhatom. A fakultás keretében pedagógiai intézet működik (*Institut für Systematische Pädagogik und Geschichte der Pädagogik*), vezetője prof. dr. Robert ALT. Az intézet két önálló részlegre oszlik. A *neveléstörténeti részleg* az e részleget is vezető ALT professzor mellett egy docens, egy vezető asszisztens és hét asszisztens — tehát összesen tíz főnyi oktató, illetve tudományos kutató személyzet — működik. Hozzájuk csatlakozik még az oda beosztott — általában két-három — neveléstörténész aspiráns is.

A neveléstörténeti részleg minden tagja oktató munkát is végez. A *Humboldt*-egyetem valamennyi tanárszakos hallgatója ugyanis egyéb pedagógiai

tanulmányai mellett — a III., illetve a IV. évben két féléven át — hallgat. neveléstörténetet és egy féléven át heti két órás kötelező neveléstörténeti szemináriumon vesz részt. (A neveléstörténet e viszonylag magas óraszámát az indokolja, hogy a *tanári hivatástudatra nevelés* fontos tényezőjének tekintik.)

Nemcsak a berlini *Humboldt*-egyetemen, az NDK többi egyetemén is hasonló a helyzet. Az egyetemi intézetek vagy tanszékek egyszersmind tudományos kutatói csoportok, ahol egy-egy vezető professzor körül a fiatal kutatók egész sora csoportosul. De a tudományos együttműködés intézeteken, tanszékeken, sőt egyetemeken is túlterjed. Ezt példázza az 1957-ben első kiadásban megjelent (most másodszor is sajtó alatt levő) összefoglaló neveléstörténet (*Geschichte der Erziehung*. Volk und Wissen, Berlin, 1957. 495. l.), amely mintegy huszonöt neveléstörténész közös munkája. Hasonló arányú kollektív munka eredménye az ehhez csatlakozó forrásgyűjtemény is. (*Quellen zur Geschichte der Erziehung*, Volk und Wissen, Berlin 1959. 407. l.) A marxista neveléstörténeti kutatómunka eredményeit sorakoztatja fel az 1949-ben ALT professzor szerkesztésében megindult „Nevelés és társadalom” (*Erziehung und Gesellschaft*) sorozat is, amelynek 1960-ig tizenöt kötete jelent meg. Tudományos igényű forrásközlésekre nyújt módot az Akadémia neveléstörténeti bizottságának kiadásában 1960-ban megindult „*Monumenta Germaniae Paedagogica*.”

Bár nekünk nincsenek a felsoroltakhoz hasonló lehetőségeink, mégis: néhány szerény, kezdeti lépést mi is tettünk már a hazai neveléstörténetírás. előmozdítása érdekében.

Szélesebbre tárja lehetőségeinket az a füzetsorozat, amely az MTA Pedagógiai Bizottsága Neveléstörténeti Albizottsága gondozásában 1962-től kezdve öt éven át — összesen mintegy 120 ív terjedelemben — jelenik meg a Tankönyvkiadó kiadásában. Az egyes füzetek az egyetemes és magyar neveléstörténet legfontosabb korszakait foglalják magukban. Megírásukra az Albizottság által delegált szerkesztőbizottságnak sikerült megnyernie a hivatásos neveléstörténészek mellett, a neveléstörténetnek azokat a rokontudományok területén munkálkodó híveit is, akik 2—3 íves publikációik kedvéért — nem egy esetben — alapvető kutatások elvégzésére is vállalkoznak.

Reméljük, hogy ez a füzetsorozat is nagymértékben hozzá fog járulni a nevelésügy történetibb felfogásának elterjedéséhez, és a pedagógusok történetileg is jobban megalapozott marxista világnézetének és hivatástudatának megszilárdításához.

E feladatok megvalósítása azonban nem nélkülözheti a neveléstörténet szerepének, jelentőségének elismerését és megfelelő támogatását.

Ennek hangsúlyozásával együtt azonban azt is világosan kell látnunk, hogy a feladatok megvalósításához, céljaink eléréséhez elsősorban saját magunknak, a neveléstörténetírás munkásainak fokozott erőfeszítésére van szükség. Ez — új káderek bevonásának, nevelésének feladata mellett — elsősorban azt a kötelezettséget jelenti, hogy a neveléstörténet jelenlegi művelői pártos állásfoglalással, a munkásosztály álláspontjáról szilárdan és egyértelműen marxista—leninista szemlélettel — nem csupán tárgyukkal, hanem önmagukkal szemben is kritikusan — végezzék munkájukat.